

Handläggare: Inger Lindkvist
Telefon: 08-508 23 678

Till
Hägersten-Liljeholmens
stadsdelsnämnd 2012-03-22

Hjälpmedel – ökad delaktighet och valfrihet Yttrande till kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

1. Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd överlämnar detta tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Maria Mannerholm
stadsdelsdirektör

Lars Wennberg
avdelningschef

Sammanfattning

Betänkandet Hjälpmedel – ökad delaktighet och valfrihet, SOU 2011:77 från socialdepartementet har remitterats till Stockholms stad. Utredningen föreslår vissa lagändringar för att öka den enskildes inflytande vid val av hjälpmedel, hur ett ökat inflytande och valfrihet kan se ut inom ramen för nuvarande regler och att en ny lag om valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen ska införas. Vidare föreslår utredningen informationsinsatser kring den enskildes inflytande och huvudmännens ansvar för information. Konsumentprodukter som hjälpmedel och Socialstyrelsens riktlinjer behöver ses över. Konsekvenser av förslagen ges samt förslag på anslag för utveckling av fritt val av hjälpmedel. Förvaltningen delar utredningens olika förslag, men ger synpunkter på behov och konsekvenser som kan behöva ses över.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom administrativa avdelningen. De fackliga organisationerna informeras den 6 mars, funktionshindersrådet den 15 mars och pensionärsrådet den 20 mars

Bakgrund

Regeringen förordade den 4 februari 2011 en särskild utredare att lämna förslag på olika lösningar för att införa fritt val av hjälpmedel, att beskriva och tydliggöra hur ansvaret ska fördela sig mellan förskrivare, brukare och leverantörer samt analysera och lämna förslag på hur förutsättningarna för en ökad valfrihet ska kunna förbättras med utgångspunkt från rådande ansvarsfördelning mellan huvudmännen. Även frågor om service och underhåll av hjälpmedel samt information och åtgärder för att stimulera och stödja införandet av fritt val av hjälpmedel ingår. Även de som inte kan välja ska ges förutsättningar för ett så stort självbestämmande som möjligt.

Betänkandet Hjälpmedel – ökad delaktighet och valfrihet, SOU 2011:77 är utskickat på remiss från socialdepartementet till Stockholms stad och 99 andra remissinstanser.

Remissen har remitterats till stadsdelsnämnderna Bromma, Kungsholmen och Hägersten-Liljeholmen samt till socialnämnden, äldre- och funktionshindersnämnden, stadsledningskontoret, KS funktionshindersråd och KS pensionärsråd för yttrande till kommunstyrelsen senast 30 mars 2012.

Ärendet

Utredningens utgångspunkter

Utgångspunkter för utredningen är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i vilket ingår åtagande om bl. a. främjande och genomförande av forskning, utveckling och tillgång till användning av ny teknik, innefattande informations- och kommunikationsteknik samt hjälpmedel som är lämpliga för personer med funktionsnedsättning med prioritering av teknik till överkomligt pris samt utlämnande av tillgänglig information om hjälpmedel och andra former av stöd, service och tjänster.

Vilken produkt eller teknik som helst kan vara ett hjälpmedel men ofta avses en särskild produkt eller annat som kan förbättra funktionstillstånd hos personer med funktionsnedsättning. Hjälpmedelsförsörjningen är en del av hälso- och sjukvården, idag ofta kopplat till medicintekniska produkter och är en insats i habiliterings- eller rehabiliteringsprocessen. En del i ökad valfrihet kan vara en vidare syn på hjälpmedel.

Den enskildes inflytande vid val av hjälpmedel

Vård och behandling ska så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. När det finns flera alternativa hjälpmedel inom sortimentet bör därför den enskilde ha möjlighet att påverka vilket hjälpmedel som ska tillhandahållas. Tillgång till information är en förutsättning för detta.

Utredningen föreslår:

- en lagstadgad skyldighet för landsting och kommun införs i hälso- och sjukvårdslagen att ta hänsyn till den enskildes önskemål vid tillhandahållande av hjälpmedel
- att det av patientsäkerhetslagen ska framgå att hälso- och sjukvårdspersonal ansvarar för att medverka till att den enskilde får möjlighet att välja när det finns flera tillgängliga hjälpmedel.

Ökat inflytande och valfrihet inom ramen för nuvarande regler

Lagen om valfrihet (LOV) för habiliterings- och rehabiliteringstjänster är en möjlighet att ge hjälpmedelsanvändarna en större valfrihet när det gäller hjälpmedel. Landsting och kommun måste då med förfrågningsunderlaget ställa krav på leverantörerna att de som har behov av hjälpmedel får tillgång till ett sortiment som ger utrymme för valfrihet.

Landsting och kommun kan öka valfriheten inom ramen för det upphandlade sortimentet och ska kunna erbjuda den enskilde att själv stå för medkostnaden som det innebär att få ett något dyrare hjälpmedel.

Inköpscentraler kan innebära att kommuner och landsting kan ge hjälpmedelsanvändarna tillgång till ett större urval av hjälpmedel där man vid särskilda önskemål som kan anses som behov har möjlighet att frångå rangordningen vid avrop från ramavtal.

Projektet Fritt val av hjälpmedel med eget ägande är en viktig möjlighet att erbjuda dem som kan och vill ta ansvar för sina hjälpmedel även om det har begränsningar. Spridning bör ske till de landsting och kommuner som vill erbjudas sin hjälpmedelsanvändare den möjligheten till valfrihet.

En personlig budget för hjälpmedel kan ge inflytande och kontroll över den enskildes hjälpmedelssituation både när det gäller att handla på rekvisition och att få ekonomiskt stöd för sitt hjälpmedelsbehov.

Utredningen förslår:

- att Hjälpmedelsinstitutet får i uppdrag att ta fram en handbok för Fritt val av hjälpmedel som överlämnas till egenvård och eget ägande.

- att kommuner och landsting ska ha möjlighet att utge kompensation för merkostnader när en hjälpmedelsanvändare väljer att lämna in ett hjälpmedel som köpts inom ramen för Fritt val av hjälpmedel.
- att en försöksverksamhet med personlig budget för hjälpmedel bör genomföras i några kommuner och landsting där Hjälpmedelsinstitutet leder projektet.
- att det bör införas en möjlighet för kommuner och landsting att utge ekonomiskt stöd för inköp av hjälpmedel till kommuninvånare med funktionsnedsättning.

Ett valfrihetssystem för hjälpmedel

LOV kan användas för att skapa valfrihetssystem om värdet på hjälpmedlet är lägre än värdet på de tjänster som är kopplade till tillhandahållandet. När det gäller traditionella hjälpmedelscentraler är oftast så inte fallet.

Ett valfrihetssystem för hjälpmedel i form av varukoncession kan ge ökad tillgänglighet till ett större utbud av hjälpmedel. Den enskilde hjälpmedelsanvändaren har då möjlighet att välja leverantör och/eller produkt och ersättningen är bestämd utifrån behovsnivå. Leverantören står den ekonomiska risken och betalning eller hyra kommer direkt från den upphandlande myndigheten. Den enskilde kan få möjlighet att lägga till egna medel för ett visst hjälpmedel. Om äganderätten stannar kvar hos leverantören behöver inte huvudmännen ha någon verksamhet för att ta emot och återanvända hjälpmedel som återlämnas.

För de hjälpmedelsanvändare som inte vill eller kan välja hjälpmedel måste kommuner och landsting tillhandahålla hjälpmedel även för dessa, ett s.k. ickevalsalternativ.

Utredningen föreslår:

- att en ny lag om valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen ska införas som ska tillämpas när landsting och kommuner beslutar att införa valfrihetssystem för hjälpmedel

Information för ökad delaktighet och valfrihet

Information när det gäller möjligheten att välja och vad man kan välja är nödvändig för att öka inflytande och valfrihet. Öppna jämförelser inom hjälpmedelsområdet bör kunna ge ett förbättrat underlag att välja. Ideella intresseorganisationer kan där spela en viktig roll.

De fora som finns, som 1177 och den nationella plattformen Kunskapsguiden, bör utvecklas och inkludera kunskap om hjälpmedel.

Utredningen föreslår:

- att Hjälpmedelsinstitutet får i uppdrag att genomföra en informationsinsats om den enskildes inflytande vid förskrivning och val av hjälpmedel.
- Att landsting och kommuner som infört valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjning ska till enskilda hjälpmedelsanvändare lämna information om samtliga leverantörer som myndigheten tecknat kontrakt med. Informationen ska vara saklig, relevant, jämförbar, lättförståelig och lättillgänglig.

Konsumentprodukter som hjälpmedel

Det finns inga lagliga hinder mot att tillhandahålla konsumentprodukter som hjälpmedel. Det är kommuner och landsting som bestämmer vilka produkter som ska kunna förskrivas som hjälpmedel. Hälso- och sjukvården måste säkerställa att de hjälpmedel som förskrivs är lämpliga och säkra för användarna. Den tekniska utvecklingen ger utökade möjligheter att kompensera en funktionsnedsättning och det måste kunna användas inom hjälpmedelsområdet. Fritt val av hjälpmedel som överlämnas till egenvård och eget ägande ger ökade möjligheter för den enskilde att välja konsumentprodukter som hjälpmedel.

Utredningen förslår:

- att Hjälpmedelsinstitutet får i uppdrag att kartlägga vilka konsumentprodukter som idag används som ett alternativ till hjälpmedel.
- att Hjälpmedelsinstitutet därefter genomför ett projekt för att försöka öka tillgången till och användningen av konsumentprodukter inom hela hjälpmedelsområdet.

Ansvar, säkerhet och spårbarhet

Hälso- och sjukvårdspersonal bedömer behov av hjälpmedel och möjligheten att överlämna inköp av hjälpmedel till egenvård, medverkar vid val av hjälpmedel och förskriver hjälpmedel på traditionellt sätt. De olika lösningarna för ökad valfrihet innebär ingen förändring av hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar för de bedömningar de gör och de åtgärder de vidtar. Lokala rutiner och policyer måste vara ett stöd i arbetet med att tillhandahålla hjälpmedel. I den föreslagna handboken för Fritt val av hjälpmedel med eget ägande bör de krav som ställs för att bedöma om val och inköp av hjälpmedel kan överlämnas till egen vård ingå som en viktig del.

Utredningen föreslår:

- att Socialstyrelsen får i uppdrag att göra en översyn av föreskrifterna om användning av medicintekniska produkter i hälso- och sjukvården med utgångspunkt från den enskildes inflytande, delaktighet och valfrihet när det gäller tillhandahållande av hjälpmedel.

Olika system för olika hjälpmedel

I betänkandet tas lämpligheten med alternativen för ökad valfrihet upp när det gäller hjälpmedelsområdena rörelsehjälpmedel, hörselhjälpmedel, synhjälpmedel, kognitiva hjälpmedel, ortopedtekniska hjälpmedel och hjälpmedel för barn. Vissa hjälpmedel passar mer eller mindre bra när det gäller valfriheten och eget ägande. Landsting och kommuner måste bedöma på vilket sätt det är lämpligt att öka valfriheten för de hjälpmedel som hjälpmedelsanvändarna erbjuds.

Konsekvenser av förslagen

Förslagen om att landsting och kommuner ska vara skyldiga att låta enskilda välja mellan de hjälpmedel som finns tillgängliga kan i viss mån inverka på den kommunala självstyrelsen men anses försumbar och innebär inga ökade kostnader för huvudmännen.

De olika frivilliga lösningarna för ökad valfrihet inom ramen för ett upphandlat sortiment och Fritt val påverkar inte den kommunala finansieringsprincipen. Valfrihetssystem enligt LOV är ett sätt att låta ersättningen följa patientens val och ökar inte kostnaderna för tjänsterna eller hjälpmedlen.

Att ge kompensation för merkostnader när någon väljer att lämna in ett eget ägt hjälpmedel utifrån Fritt val är en frivillig lösning och medför inga kostnader i och med att dessa hjälpmedel ersätter de hjälpmedel som annars skulle ha köpts in. Förslaget om valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen ska vara frivilligt för landsting och kommuner och får därför inga konsekvenser enligt den kommunala finansieringsprincipen.

Ett valfrihetssystem för hjälpmedel innebär ytterligare möjligheter för både stora och små företag att få leverera hjälpmedel.

En viktig utgångspunkt för valfrihet för den enskilde är tillgången till ett bra beslutsunderlag och säkerställandet av att också den som inte kan eller vill göra något val får sina behov tillgodosedda på ett bra sätt.

Anslag för utveckling av fritt val av hjälpmedel

Utredningen förslår att:

- Hjälpmedelsinstitutet tilldelas medel till insatser enligt utredningens förslag.

- kommuner, landsting och Sveriges kommuner och landsting (SKL) bör få möjlighet att ta del av stimulansmedel för valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen.
- Kammarkollegiet bör få medel för att ta fram vägledning avseende valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen och de ökade kostnaderna för valfrihetswebben.
- Konkurrensverket bör få utökat anslag för tillsynen av den föreslagna lagen om valfrihetssystem inom hjälpmedelsförsörjningen.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen anser att betänkandet är genomarbetat men tar inte upp konsekvenserna för brukare, kommuner och landsting i ett längre tidsperspektiv. Det innehåller många olika förslag som kräver ett stort fortsatt arbete där konsekvensanalyser för hjälpmedelsansvändarna, förskrivarna och huvudmännen behöver genomföras.

Förvaltningen delar utredningens syfte att delaktighet och valfrihet är viktiga områden att utveckla inom hjälpmedelsområdet för funktionshindrade. Förvaltningen delar åsikten att införandet av en lagstadgad skyldighet för landsting eller kommun att ta hänsyn till den enskildes önskemål vid tillhandahållande av hjälpmedel och att hälso- och sjukvårdspersonalens ansvar för att medverka till att den enskilde får möjlighet att välja, är viktigt och bra. Det ger en större tyngd och fokus på hjälpmedelsområdet för personer med funktionshinder.

Förskrivarens kompetens är av central betydelse för en välfungerande hjälpmedelsförskrivning oberoende av process. En kontinuerlig kompetensutveckling inom hjälpmedelsområdet är av stor vikt och speciellt när nya hjälpmedel och/eller rutiner introduceras. Förskrivarprocessen bör ses över för att underlätta och stärka förskrivaren i sin bedömning av bland annat egenvård. Det är viktigt att förskrivaren känner trygghet i sin bedömning. Utbildning och stöd för implementeringen behövs. Vid Hjälpmedelinstitutets arbete med framtagande av en handbok bör representanter för förskrivare från särskilt boende finnas med.

Att öka inflytande och valfrihet inom ramen för nuvarande regler där man kan behöva ändra vissa delar i lagarna kan vara den bästa lösningen för flertalet av hjälpmedelsanvändarna, för förskrivarna och huvudmännen. För de hjälpmedelsanvändare som inte vill eller kan välja hjälpmedel blir ickevalsalternativet integrerat. Hjälpmedelsanvändare som vill och önskar äga sitt

hjälpmedel kan göra det via Fritt val eller möjligheten till personlig budget för hjälpmedel. Visningsmiljöer av leverantörer bör även med detta alternativ vara en möjlighet.

Fördelar vid varukoncession kan vara utbudet av hjälpmedel, men för att det ska vara ett alternativ för hjälpmedelsanvändaren behöver konsekvenser i ett längre perspektiv analyseras. Det kan avse hjälpmedelsanvändare med många olika typer av hjälpmedel, hjälpmedelsanvändare i glesbygd, hjälpmedelsanvändare i särskilt boende, eller om det ska finnas många olika system för hjälpmedel. Extra viktigt att få stöd och hjälp att hitta rätt produkt är det för nya hjälpmedelsanvändare och äldre personer. Erfarenhet av hjälpmedel kan vara viktigt för att se och förstå sina behov.

För de kommuner och landsting som inför fritt val med eget ägande kan en vidare utredning behövas för att se över konsekvenserna i ett längre perspektiv. Det egna ägandet med ansvar för hjälpmedlet kan få konsekvenser för individen vid exempel flytt till särskilt boende. Ansvar vid eget ägande att anmäla brister hos hjälpmedlet till Läkemedelsverket kan behöva ses över.

För delaktighet och valfrihet är information nödvändig. Många av hjälpmedelsanvändarna både yngre och äldre har funktionsnedsättningar som inte gör det möjligt att ta del av de informationssystem som ges förslag på. Här behövs fortsatt arbete hur man når att informera den gruppen av hjälpmedelsanvändare.

Bilaga

1. Sammanfattning av remiss av hjälpmedel – ökad delaktighet och valfrihet (SOU 2011:77).

Hela remissen finns att läsa på www.insyn.stockholm.se